

ODRŽIVI RAZVOJ, OBNOVLJIVOST I KVALITET ŽIVOTA

SUSTAINABLE DEVELOPMENT, RESILIENCE AND QUALITY OF LIFE

dr Slavko Arsovski¹⁾, mr Rade Milićević²⁾, Aleksandra Kokić Arsić³⁾

Rezime: Održivi razvoj i obnovljivost obuhvataju veliki broj koncepata, stejkholdera, uticajnih veličina i relacija između njih. U ovom radu se analiziraju relacije ovih pojmova sa kvalitetom života. Između ovih koncepata, može se reći i paradigmi 21. Veka, postoje sličnosti i razlike, zajednički entiteti i relacije sa ostalim entitetima. Polazeći od razmatranja strukture i relacija održivog razvoja, obnovljivosti i kvaliteta života, u ovom radu je ukazano na mogućnost ostvarivanja sinergijskog efekta delovanjem na najuticajnije varijable.

Gljučne reči: održivi razvoj, kvalitet života, integracija, sinergija

Abstract: Sustainable development and resilience include a large number of concepts, stakeholders, influential sizes and relations between them. In this paper we analyze the relationship of these concepts with the quality of life. Among these concepts, we can say paradigms of the 21st Century, there are similarities and differences, the common entities and relationships with other entities. Starting from the consideration of the structure and relationships of sustainable development, resilience and quality of life, the paper points to the possibility of achieving synergy effects through the impact and change of the most influential variables.

Key words: sustainable development, quality of life, integration, synergy

1. UVOD

Održivi razvoj se odnosi na kreiranje i održavanje društvenog i ekonomskog razvoja. Da bi se to ostvarilo potrebno je obezbediti interakcije između ekoloških, društvenih i ekonomskih komponenti sistema, sinhronizovano u prostoru i vremenu. Svaka od ovih interakcija ima svoje specifičnosti, dinamiku, zahteva angažovanje određenih resursa. Ako se posmatra dinamika, ona proizilazi iz promena u okruženju i promena politike i strategije razvoja a posebno ograničenja u pogledu resursa.

Predmet ovog rada je održivi razvoj, brzina obnavljanja, performansi sistema (engl. resilience) i njihov uticaj na kvalitet života. To znači da treba kreirati model integracije ova tri vrlo složena koncepta, i posebno, uticaj na kvalitet života.

2. KONCEPT KVALITETA ŽIVOTA

Kvalitet ljudskog života ne zavisi samo od ekonomskog stanja, već i od mnogih drugih faktora, koji obuhvataju fizičko i mentalno zdravlje, društvenu sigurnost, društvene institucije (zdravstvene, obrazovne, sudske), političku

stabilnost i životnu sredinu. U nekim visoko razvijenim zemljama opada bezbednost na ulicama (terorizam, krađe, itd.), što stanovnici tih regija ocenjuju kao značajno za smanjenje kvaliteta života. U drugim sredinama, visok nivo ekonomskog razvoja društva često je u kontradikciji sa slobodom pojedinca, njegovim slobodnim i profesionalnim i drugim ograničenjima.

Očigledno, moramo preispitati društvene i individualne vrednosti, ili kako bi rekao Niče, prevrednovati sve vrednosti. Problem je što je vrlo složen jer, se posmatra ljudsko biće i društvo i njegove institucije. U ovom pokušaju izučavanja vrednosti nezaobilazno je učešće sociologa, psihologa, profesionalnih organizacija, državnih institucija, roditelja, nastavnika.

Indikatori kvaliteta života

Indikatori kvaliteta života se razvijaju tako da se dobije obuhvatna statistika o nacionalnom blagostanju koja je šira od tradicionalnih makroekonomskih indikatora. Sistemski pristup treba da pokaže dinamiku države u njenoj socijalnoj, ekonomskoj, ekološkoj i naučno-tehnološkoj oblasti bitnim po kvalitet života. Razmatranje dimenzije života uključuje:

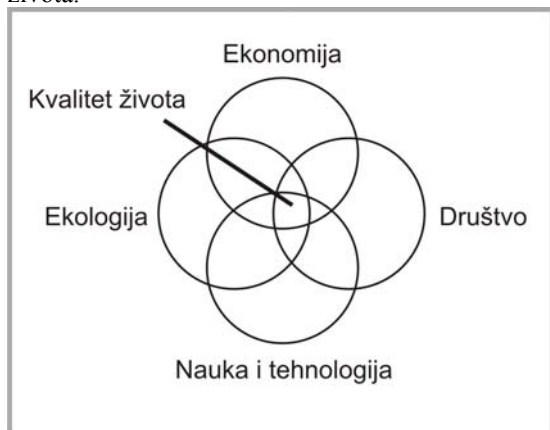
1) Prof. dr Slavko Arsovski, Mašinski fakultet Kragujevac, mail: cqm@kg.ac.rs

2) Mr Rade Milićević, Visoka strukovna škola Kragujevac

3) Aleksandra Kokić – Arsić, Mašinski fakultet Kragujevac, mail: akokic@kg.ac.rs

obrazovanje, zaposlenost, energiju, životnu sredinu, zdravlje, ljudska prava, dohodak, infrastrukturu, nacionalnu bezbednost, javnu bezbednost, rekreaciju i zaštitu, nauku, znanje i tehnologiju.

Takođe, indikatori kvaliteta života imaju i dinamičku dimenziju jer su polaz za strategijsko i operativno planiranje, realizaciju, praćenje i unapređenje performansi procesa razvoja u navedenim oblastima. Na slici br. 1 dat je grafički prikaz ovih oblasti i čiji presek definiše kvalitet života.

Slika 1 – Kvalitet života kao presek skupova

S druge strane, pored objektivnih indikatora sada se uvode i indikatori ličnog zadovoljstva kvalitetom života (Allardt), što je prikazano u tabeli br.1.

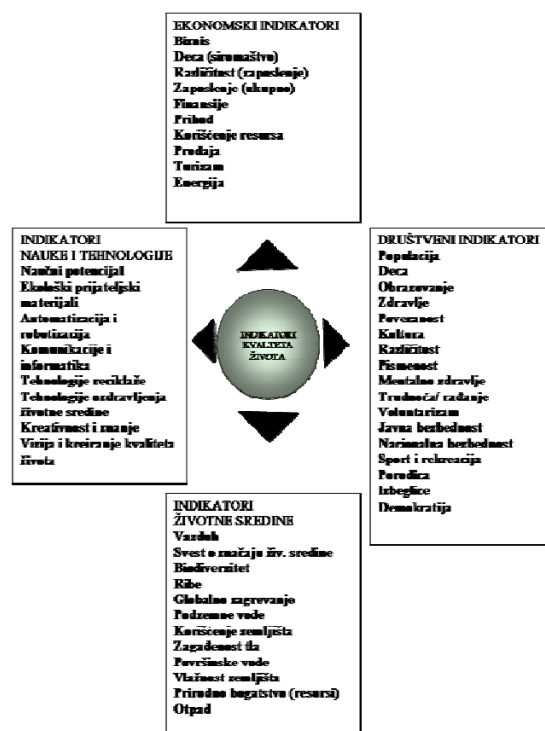
	Objektivni indikatori	Subjektivni indikatori
Imati (materijalne i opšte potrebe)	1. Merenje nivoa života i stanja životne sredine	1. Lični osećaj nezadovoljstva/zadovoljstva stanjem života
Hteti (društvene potrebe)	2. Merenje odnosa sa drugim ljudima	2. Zadovoljstvo/ nezadovoljstvo – lični osećaj vezan za odnose u društvu
Opstati (potrebe za ličnim razvojem)	3. Merenje relacija ljudi sa: a) društvom b) prirodom	3. Lični osećaj otuđenosti/sopstvenog razvoja

Tabela 1. Allardt-ov originalni koncept kvaliteta života

Indeks kvaliteta života se proračunava za različite nivoe organizacije društva pa tako imamo indikatore za nivo grada, lokalne zajednice, regiona, države i međunarodne zajednice. Što se

ide ka nižem organizacijskom nivou to je veći broj setova indikatora koji realnije opisuju kvalitet života (na nivou grada i više stotina indikatora).

Uoprednom analizom strukture nacionalnih setova indikatora kvaliteta života razvijenih zemalja i unija uočava se velika heterogenost u broju, nazivima indikatora i njihovom osnovnom značenju. Tako, na primer, SAD koriste 12 setova indikatora, Velika Britanija 15, Novi Zeland 9, EU 8 i tako dalje. S druge strane, SAD stavljaju akcenat na ljudska prava i azilante, EU na porodicu i lično bogatstvo, a Novi Zeland i Australija na kvalitet životne sredine. Pri tom ne postoje jasni standardi za kvalitet života kao ni za setove indikatora, izuzev kada se radi o pojedinačnim indikatorima životne sredine (vazduh, voda, buka, i dr.). Sve ovo otežava poređenje nivoa kvaliteta života između zemalja.

Slika 2 – Indikatori kvaliteta života sa novom dimenzijom

Ono što se može uočiti iz dosada publikovanih analiza i izveštaja je to da materijalno bogatstvo i emotivno bogatstvo nacionalnih zajednica najčešće nisu kompatibilni (materijalno bogatstvo – izraženi problemi u vezi sa otuđenošću, drogom, asocijalnim ponašanjem; materijalno siromaštvo – izraženi problemi u vezi sa bolestima, kraćim životnim vekom, neuhranjenošću, nepismenošću, i sl., ali sa jačim emotivnim vezama i humanošću). Otuda, kada neka zemlja insistira na “standardima” ona isključivo ima u vidu svoj sistem kvaliteta

života i postavljene ciljeve daljeg razvoja, a ne međunarodno prihvaćene standard (slika 2).

Zadovoljstvo sopstvenim životom

Sreća je osnova zadovoljstva sopstvenim životom. Ona može biti subjektivna i objektivna. Upravo to je oboje, jer ljudi neprekidno upoređuju subjektivno viđenje sa objektivnim stanjem. Subjektivno stanje može biti:

- pozitivno (sreća, ispunjenost, radost, zadovoljstvo, samouverenost),
- negativno (beda, depresivnost, frustriranost i zabrinutost).

Kako je ljudsko stanje odnosno subjektivna sreća kako pojedinca tako i grupe ljudi pa i čitave nacije promenljiva postavlja se logično pitanje kada i kako meriti subjektivnu sreću? Iskazi dobijeni u jednom ili drugom stanju, a koji su posledica trenutnog raspoloženja, mogu biti sasvim različiti, a dobijeni rezultati nepouzdati. Veličina uzorka u ovom slučaju bitno ne menja stvar, jer je dinamika promena izuzetno brza. Može se spravom reći da je stanje individue realno loše odnosno realno dobro uz dinamične smene raspoloženja. S druge strane, ljudi mogu biti srećni na različite načine. Pri tom, individualne razlike kreiraju individualnu različitost u intenzitetu delovanja, ali ne i u sreći.

Uticaj okruženja na subjektivnu sreću je veliki, a kako ono izgleda za pojedine države vidi se i iz prikazanog dijagrama (slika 3).

Naziv indikatora	Institucija	Rezultat			
		God	Nacije učesnici	1. mesto	Srbija
Indeks ljudskog razvoja (HDI)	UNDP	2006.	177	Norveška (0,965)	ispod 177 mesta
Indeks planetarne sreće (HPI)	NEF: New Economics Foundation	2006.	178	Republika Vanuatu (68,2)	-
Mapa svetskih vrednosti	University of Michigan	1999 - 2001.	78	Nigerija	81
Indeks kvaliteta života	EIU: Economist Intelligence Unit	2005.	111	Irska (8,333)	75

Šta su aspekti ljudskog života koji ljude čine srećnim?

Slika 3 – Različitosti u vrstama indikatora kvaliteta života

Na prikazanom grafiku, (Slika 3) se nalaze sledeći indeksi:

- Indeks ljudskog razvoja: To je merenje životnih nada/očekivanja, pismenosti, obrazovanja i prihoda (UNDP 2005.).
- Indeks planetarne sreće: To je merenje koje pokazuje kako ekološka efikasnost utiče na sreću ljudi.
- Mapa svetskih vrednosti: To su merenja koja obuhvataju sve vrednosti jedne države (od geografskih do sociokulturoloških vrednosti).
- Indeks kvaliteta života: To su merenja objektivnog kvaliteta života u jednoj državi.

Da bi se utvrdilo opšte subjektivno zadovoljstvo životom sprovodi se istraživanje na reprezentativnom uzorku, koji iznosi više od 3000 ispitanika različite starosne dobi, obrazovanja i položaja u društvu, kao i iz različitih geografskih područja i sa kojima se obavlja intervju direktno ili putem telefona i to u različitim periodima tokom godine.

Sušтина intervju se odnosi na osnovno pitanje: “Koliko ste zadovoljni sa vašim ukupnim životom?”

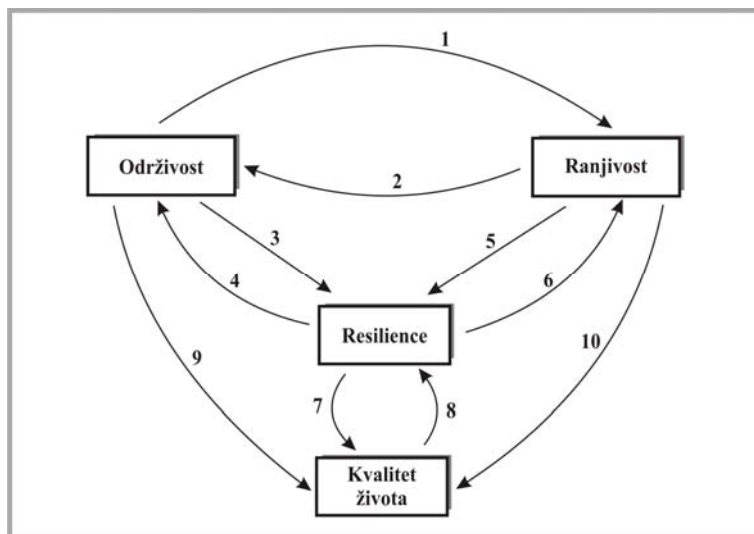
Indeks subjektivnog zadovoljstva životom se dobija analizom intervju, kojim su obuhvaćene sledeće oblasti života:

- životni standard,
- zdravlje,
- ostvarenja/ dostignuća,
- odnosi,
- bezbednost,
- društvena povezanost,
- bezbedna budućnost.

Nivo zadovoljstva se meri skalom od jedanaest tačaka (od 0 do 10 poena), gde 0 označava potpuno nezadovoljstvo, a 10 potpuno zadovoljstvo sopstvenim životom,

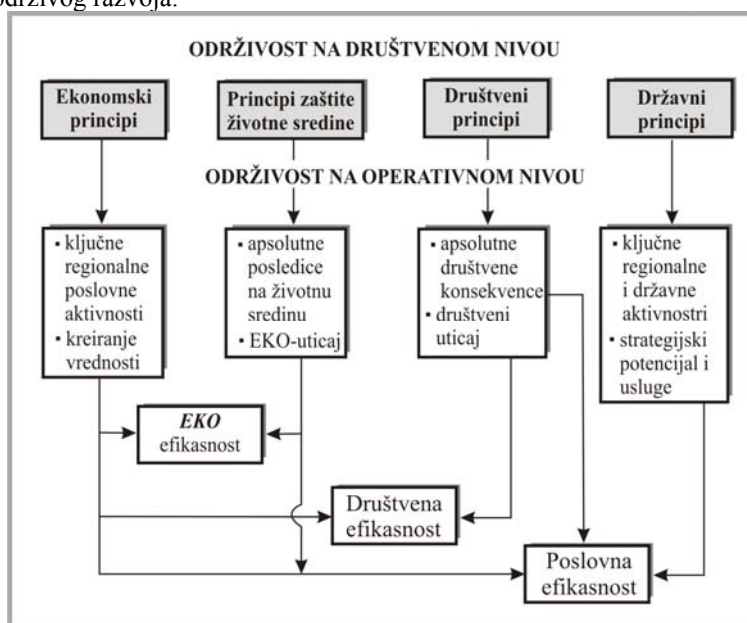
3. KONCEPT ODRŽIVOG RAZVOJA I OBNAVLJANJA SISTEMA

Obnavljanje performansi sistema predstavlja sposobnostili kapacitet sistema da absorbuje šokove a da pri tome system i dalje funkcioniše. Kada je obim i ntenzitet promena veliki, održivost sistema, tj. performnane se značajno umanjuju i dovode čak do prekida rada sistema. Tu se pojavljuje još jedan concept – ranjivost sistema (engl. vulnerability), što je prikazano na slici 4.

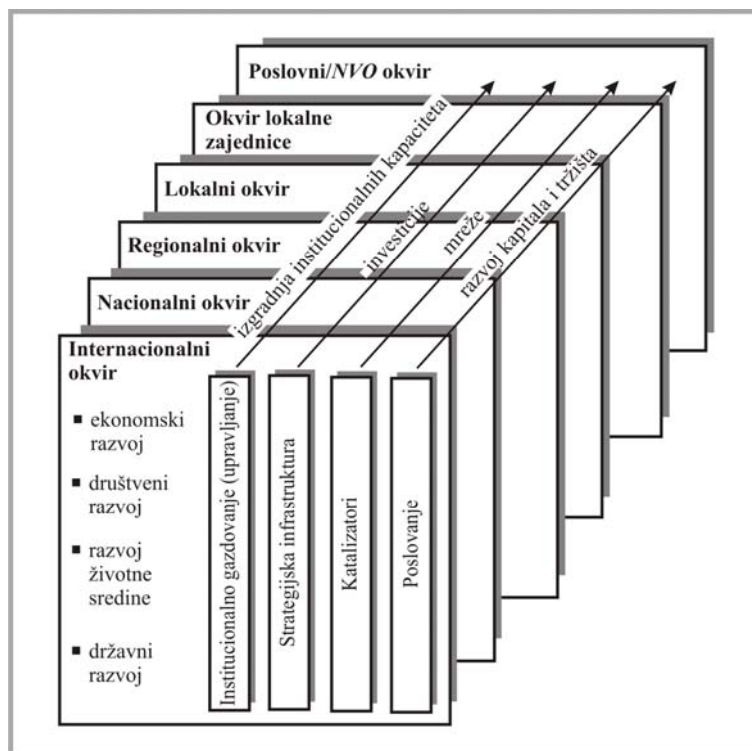
Slika 4 – Opšti model integracije održivog razvoja i kvaliteta života

Polazni entitet u ovom modelu je održivi razvoj (engl. sustainability). Na slici 5 prikazani su principi i ishodi održivog razvoja.

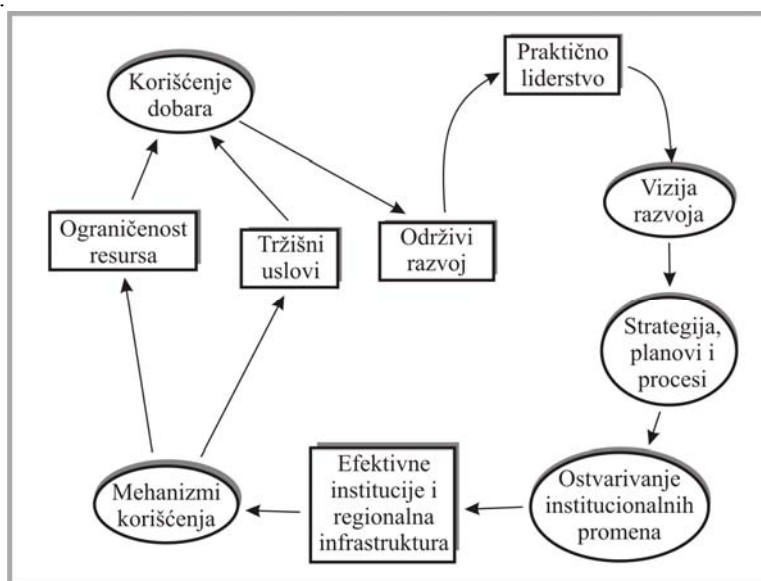
Slika 5 – Principi i ishodi održivog razvoja

Da bi se ostvario i održavao određeni nivo održivosti, održivost se posmatra na nivou organizacije i regiona (slika 6). Na ovoj slici su prikazani okviri (engl. framework) za ostvarivanje održivosti i dobru praksu za razvoj održivosti.

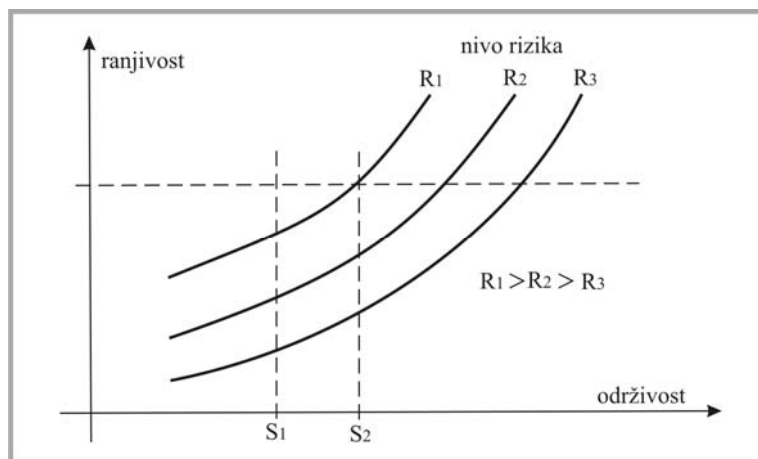
Slika 6 – Okviri održivog regionalnog razvoja

Ostvarivanje održivog regionalnog razvoja je stalni process (slika 7).

Slika 7 – Ciklus ostvarivanja održivosti

Drugi koncept je ranjivost sistema koja nastaje zbog poremećaja iz internog i eksternog okruženja. Što je u system više ugrađena komponenta održivosti, system je otporniji na poremećaje (slika 8).

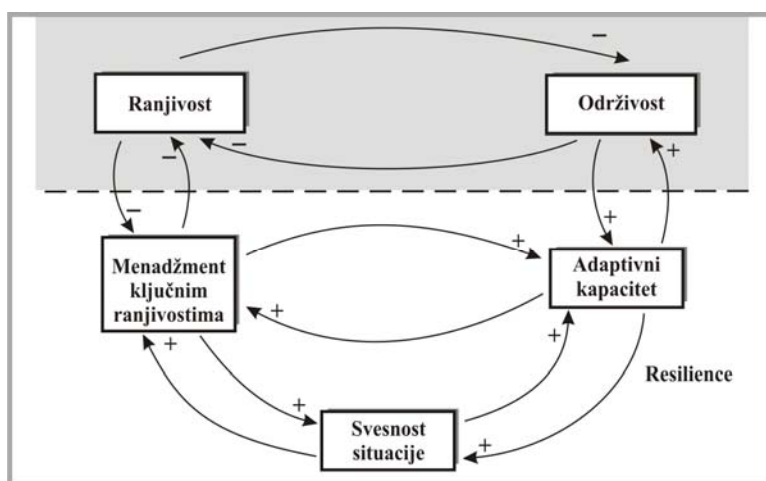

Slika 8 – Relacije između održivosti i ranjivosti za različite veličine nivoa rizika

Ranjivost utiče na održivost kroz izgradnju mehanizma adaptacije, čime se povećava održivost. Za različite nivoe održivosti S_1 i S_2 ovi uticaji imaju različit gradijent.

Za razliku od njih, kapacitet za obnovu sistema (resilience) ima tri komponente:

- Adaptivni kapacitet,
- Menadžment ključnim ranjivostima,
- Svesnost situacije (slika 9).

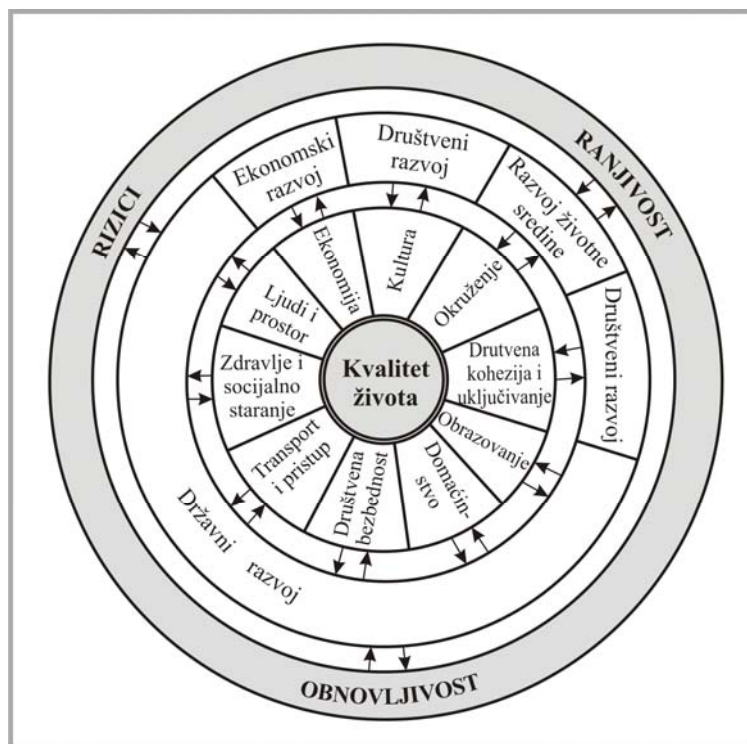

Slika 9 – Veza resilience – a i održivosti

Svaka od navedenih komponenti resilience – a je spregnuta sa ostalima. Istraživanja u određenom regionu treba da ukažu na jačinu ovih relacija, početni nivo varijabli ovog modela i strategiju unapređenja održivosti.

4. VEZA ODRŽIVOSTI I KVALITETA ŽIVOTA

Ako se usvoji neki od modela kvaliteta života [, ,], može se sačiniti integracioni model održivosti i kvaliteta života (slika 10).

Slika 10 – Integracioni model održivosti i kvaliteta života

U ovom modelu kvalitet života je u središtu, koje je povezano sa održivošću preko dvosmernih relacija. Na obodu su prikazani ranjivost, rizici i obnovljivost sistema (organizacije ili regiona).

U zavisnosti od cilja istraživanja, mogu se izdvojiti određeni aspekti, relacije i ograničenja. S obzirom da se kvalitet života odnosi na pojedinca i region (lokalnu zajednicu), istraživanja mogu da obuhvate i psihosocijalni i ekonomski aspekt, kao i aspekt kvaliteta.

5. ZAKLJUČCI

Iz izloženog se mogu doneti sledeći zaključci:

- Utvrđene su relacije između održivog razvoja, obnovljivosti i kvaliteta života,
- Svaku od ovih relacija treba utvrditi procesom merenja i monitoringa za period od najmanje 5 godina,
- Početni nivo ovih entiteta je polaz za simulaciju uticaja različitih varijabli u prikazanom modelu.

LITERATURA

- [1] Baret D., „Fast Focus on TQM, Productivity Press“, Portland, Oregon, 1994.
- [2] Alber J. and Fayey T., „Perceptions of living conditions in an enlarged Europe“, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2004.
- [3] „Quality of life in Europe“, First results of a new pan-European Survey, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2004.
- [4] „Local Indicators of Quality of Life“, Center for Colorado Policy Studies, 2000.
- [5] Local quality of life indicators - supporting local communities to become sustainable, Audit Commission, London, 2005.
- [6] Arsovski S., "Put od kvaliteta do kvaliteta života", Zbornik radova Festival kvaliteta 2005., 32. nacionalna konferencija o kvalitetu, Kragujevac, maj 2005, str I(3-16).
- [7] P.M. Andre, N.H. Afgan, M.G. Carvalho, Management System Sustainability (Based on QMS,EMS, H&S and Business Indicators), International Journal for Quality Research, Vol. 3, No.2, 2009
- [8] N.H. Afgan, N. Hovanov, P.M. Andre, Sustainable Management Organisation With Example of Passenger Car Sustainability Assessment, International Journal for Quality Research, Vol. 3, No.2, 2009
- [9] Ryan Plummer, Derek Armitage, A resilience-based framework for evaluating adaptive co-management: Linking ecology, economics and society in a complex world, Elsevier 2006
- [10] Business continuity management – Part 1: Code of practice, British Standard BS 25999-1:2006